

BE-A0511\_720618\_801326\_DUT

Archief van Onze-Lieve-Vrouwekapittel en  
-kathedraal te Antwerpen. Acta Capituli.



Het Rijksarchief in België  
Archives de l'État en Belgique  
Das Staatsarchiv in Belgien  
State Archives in Belgium

This finding aid is written in Dutch.

---

<b>BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF:</b> .....	<b>3</b>
Raadpleging en gebruik.....	4
Voorwaarden voor de raadpleging.....	4
Voorwaarden voor de reproductie.....	4
Toegangen.....	4
Geschiedenis van archiefvormer en archief.....	5
Archiefvormer.....	5
Naam.....	5
Bevoegdheden en activiteiten.....	5
Archief.....	7
Inhoud en structuur.....	8
Inhoud.....	8
<b>BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN</b> .....	<b>9</b>
<b>I. Acta Capituli</b> .....	<b>9</b>
1 - 18 "Acta capituli", notulen van de kapittelvergaderingen. 1585-1797.....	9
19 - 35 "Scripta primaria actorum capituli", klad van de Acta Capituli. 1696-1736, 1767-1768, 1790.....	10
37 - 39 Uittreksels uit de Acta Capituli. [17de-18de eeuw].....	11
<b>II. Indices</b> .....	<b>12</b>
40 - 42 Indices van de opmerkelijke zaken in de Acta Capituli. [17de-19de eeuw]. .....	12

## Beschrijving van het archief:

Naam archiefblok:  
KAA. Acta Capituli

Periode:  
1585-1797

Archiefbloknummer:  
BE-A0511.1342

Omvang:

- Aantal stukken: 43.00
- Omvang geïndexiseerd: 2.00 m

Archiefbewaarplaats:  
Rijksarchief te Antwerpen

Archiefvormers:  
Kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwkathedraal te Antwerpen, 1124-1796

Raadpleging en gebruik

*VOORWAARDEN VOOR DE RAADPLEGING*

De documenten zijn vrij raadpleegbaar. Voor de raadpleging gelden de regels van toepassing in de leeszaal van het Rijksarchief.

*VOORWAARDEN VOOR DE REPRODUCTIE*

Voor de reproductie van archiefstukken gelden de voorwaarden en tarieven van toepassing in het Rijksarchief.

*TOEGANGEN*

Deze inventaris vervangt de lijst bij VAN DEN NIEUWENHUIZEN J., *De Archieven van het Onze-Lieve-Vrouw Kapittel te Antwerpen (1124-1801) in het Kathedraal en Diocesaan Archief*(Kapittelschriften 9: Oud Antwerps Kerkarchief I; Antwerpen, z.j.[1969]), p. 63, en de vroegere plaatsingslijst T13/011 in de leeszaal.

---

Geschiedenis van archiefvormer en archief

## ARCHIEFVORMER

### NAAM

Kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk en -kathedraal te Antwerpen.

### BEVOEGDHEDEN EN ACTIVITEITEN

De residerende kanunniken waren verplicht tot deelname aan de kapittelvergaderingen. Het kapittel kwam in principe elke vrijdag samen in de kapittelkamer onder voorzitterschap van de deken of, wanneer deze afwezig was, de vice-deken of de *hebdomadarius*, de kanunnik met weekdienst, in de Acta *turnarius* genoemd. Naast die 'gewone' vergaderingen (*capitula ordinaria*) waren er evenwel veelvuldig - soms zelfs meerdere malen per week - buitengewone vergaderingen (*capitula extraordinaria*) om dringende kwesties te bespreken. Op de vergaderingen kwamen de meest uiteenlopende zaken die het kapittel aanbelangden aan bod. Bij het begin van de gewone vergadering werden allereerst de acta van de voorbije week voorgelezen. Verder werden ingekomen brieven en rekestes besproken, benoemingen in allerhande kerkelijke ambten afgehandeld - het kapittel was immers begever van tal van beneficiaries in en buiten Antwerpen. Hier werden regels bepaald inzake de interne organisatie en werking, personeelskwesties afgedaan, onderlinge geschillen beslecht, tuchtsancties uitgesproken, beslissingen getroffen over het materieel beheer van de kapittelgoederen en rekeningen afgehoord, en wat verder allemaal mocht ter tafel komen. De kapittelzaal was tevens de plaats waar overleg gepleegd werd over de verdediging van de belangen van het kapittel, via lobbywerk of gerechtelijke procedures. De deelnemers waren gebonden door een strikte geheimhoudingsplicht: niets van wat in de vergaderingen besproken was, mocht naar buiten worden gebracht. Het hoeft daarom ook geen betoog dat de verslagen van de kapittelvergaderingen, de Acta Capituli (of Acta Capitularia), een bron van onschatbare waarde zijn voor de studie van alles wat er reilde en zeilde in en rond het kapittel, ook al bevatten zij geen omstandige weergave van de discussies en beperken zij zich meestal tot het noteren van de besluiten. Ook lijkt het erop dat de verslagen in de 18de eeuw nog beknopter en zakelijker worden, al moet die indruk door nader onderzoek worden bevestigd.

Jammer genoeg vangt de reeks van de Acta Capituli, bestaande uit 17 lijvige banden, pas aan op het einde van de 16de eeuw. <sup>1</sup>Allicht werden er vóór die

---

1 De delen beslaan de jaren 1590-1797, maar er is nog een losse katern voor de periode 11 december 1585 - 31 juli 1590, die GOETSCHALCKX, P.J., Geschiedenis der Kanunniken van O.L.V. Kapittel te Antwerpen (1585-1700), (Antwerpen, z.d. [1926]), p. 31 en 34, omschreef als "brokstukken" met acta op losse bladen papier. De katern bevat 16 folia, waarvan slechts de eerste 9 beschreven zijn; de stopzetting is waarschijnlijk te wijten aan de overlapping met band I van de Acta Capituli, die begint met 13 juli 1590, zoals ook in de katern is aangegeven: "hec deinceps sunt registrata in registro speciali" (fol. 8ro);

tijd ook al verslagen gemaakt, maar die zijn verloren gegaan. Wat er ook van zij, het deel met de jaren 1590-1597 werd al in de 18de eeuw aangeduid als zijnde het eerste deel van de Acta.

De redactie van de Acta was een taak van de scholaster, weliswaar onder dictaat van de deken of de vice-deken. Zo werd althans na beraad besloten op 13 juli 1590, met de toevoeging dat aan die verslagen vol geloof diende te worden gehecht.<sup>2</sup> Zij werden derhalve als authentiek beschouwd. Al bij al moet het redigeren en uitschrijven ervan als een gewichtige en taaie klus ervaren zijn, die natuurlijk niet aan een of andere klerk en zelfs niet aan de kapittelnotaris kon worden overgelaten. Dit valt met stelligheid te concluderen uit de beslissing van 9 augustus 1590, dus niet eens een maand later: omdat scholaster Renerus Arens alias Bervoets, gemeenzaam naar zijn geboorteplaats (van) Brakel geheten, niet mooi genoeg kon schrijven, nam op vraag van het kapittel "heer Breugel", voluit kanunnik Michael Hetsroy van Breugel, die taak op zich.<sup>3</sup> Deze overleed op 17 december 1593, maar reeds op 29 oktober had een ander het schrijfwerk overgenomen. Op 19 juli 1596 werd diens situatie 'geregulariseerd': de substituut moest instaan voor de acta, voor het schrijven van de brieven en oorkonden van het kapittel en voor de bewaring van het archief. Daarvoor zou hij een jaarlijkse vergoeding ontvangen, die voor 60% door de scholaster werd betaald, de rest door het kapittel. Middenin het verslag van de kapittelvergadering van 16 oktober 1598 blijkt eensklaps de pen door een andere hand overgenomen. Te oordelen naar het schrift was de nieuwe substituut kanunnik Willem van Ranst (1592-1605), die op 16 april 1599 formeel aangesteld werd als *actuarius*. Wanneer scholaster Brakel op 24 januari 1602 zijn ontslag aankondigde, verklaarde hij zich wel bereid de *actuarius* door te betalen tot Kerstmis. Maar nadat op 29 januari daarna zijn opvolger Antonius van Heylwegen verkozen was als scholaster, blijkt er toch weer een andere scribe te zijn aangetreden.

Uiteindelijk werden op 9 december 1605 de functies van scholaster en *actuarius* gescheiden: voortaan was de eerste nog uitsluitend belast met het toezicht op de scholen, terwijl de *actuarius* alle andere vroegere taken van de scholaster overnam; hij mocht dan ook als eerste een van de twee kapelanieën

---

ongetwijfeld houdt die begindatum verband met de uitspraak van deken en kapittel van diezelfde 13 juni 1590 (zie n. 2).

- 2 RAAB, KAA, Acta Capituli, nr. 1, fol. 1 - 13 juli 1590: "... orta questione super literis scribendis et actis capitularibus redigendis in protocollum, deliberarunt hoc ipsum incumbere domino scolastico pro tempore, statuunt quod huiusmodi protocollo omnis fides adhibebitur et quod in initio omnium capitularium congregationum acta precedentis septimane capitularia a dicto scolastico repetentur. Annotabuntur autem predicta acta dictante domino decano aut vicedecano".
- 3 RAAB, KAA, Acta Capituli, nr. 1, fol. 1 : "Cum d. Brakel scholasticus ad annotanda acta capitularia non haberet satis commodam et expeditam manum ad describendum et pingendum artem, etiam si illi hoc ex officio incumbat, ..."; de katern met de acta van 1585 tot 1590, die blijkens de inschrijving van 9 mei 1586 door de scholaster zelf is geschreven, is inderdaad geen staaltje van schoonschrift. Renerus Arens of Arents werd een eerste maal vermeld als scholaster in 1585 en bleef dat tot 19 januari 1602; hij overleed in 1608 (cf. GOETSCHALCKX, Geschiedenis der Kanunniken, p. 54-55). Michael Hetsroye (of Hertsroey) werd in 1572 kanunnik en in 1592 scholaster, maar overleed reeds op 17 december 1593 (ibid., p. 62-63); PRIMIS, F, Geschiedenis van Antwerpen, dl. VIII/3, (Antwerpen, 1943), p. 47 noemt hem scholaster vanaf 1590.

---

kiezen die aan de scholasterie waren verbonden. <sup>4</sup>*En passant* werd de functie van vice-scholaster afgeschaft. Aubertus Le Mire (Miræus) werd scholaster, Maximiliaan van Eynatten (1599-1631) werd verkozen tot actuarius. Hij schreef effectief de Acta vanaf 5 januari 1606. Voor zijn opvolgers zij hier korthedshalve verwezen naar de lijst als bijlage.

## ARCHIEF

Tijdens de woelige jaren op het einde van de 18de eeuw werden heel wat archiefstukken van het bisdom en het kathedraalkapittel van Antwerpen in veiligheid gebracht in Noord-Brabant. Daarbij bevonden zich ook de *Acta Capituli*, de verslagen van de kapittelvergaderingen. Op vraag van kardinaal Sterckx werden zij in 1843 vanuit Breda, waar zij tot dan samen met een belangrijk deel van het bisdomsarchief werden bewaard, overgebracht naar het archief van het aartsbisdom in Mechelen. Op 29 oktober 1966 werden al die archiefstukken overgedragen aan het - in 1961 heropgerichte - bisdom Antwerpen. In 2008 werden zij in een ruiloperatie tussen bisdom en kapittel herenigd met het kathedraalarchief, waarvan zij in feite de kern vormen. De Acta Capituli zijn in het Latijn, maar in de kantlijn is telkens het agendapunt beknopt weergegeven. Voor de periode van actuarius A. van Ertborn (1713-1725) is een pak met de kladversie van de verslagen bewaard. Ook voor de jaren 1728-1736, 1767-1768 en 1790 zijn er dergelijke "*scripta primaria*" voorhanden. Zij werden aangetroffen in de verzameling Registers van het kathedraalarchief, net zoals enkele omslagen met uittreksels die vermoedelijk dienden in processen, onder andere over het inzagerecht in het kapittelarchief en in de Acta Capituli. Tot slot zijn er op diverse tijdstippen partiële, selectieve en subjectieve nadere toegangen vervaardigd, onder meer een tweedelige "index van de merkwaardige zaken" van omstreeks het midden van de 19de eeuw. <sup>5</sup>

---

4 Hij koos de kapelanie van de Heilige Barbara (2de stichting) (RAAB, KAA, Acta Capituli, nr. 2, p. 330 en 333).

5 KAA, Registers, nr. 5 (1590-1628) en nr. 6 (1590-1675).

Inhoud en structuur

*INHOUD*

Taal en schrift van de documenten

De documenten zijn in het Latijn. Basiskennis van oud schrift is onontbeerlijk.



---

## Beschrijving van de series en archiefbestanddelen

### I. ACTA CAPITULI

*1 - 18 "ACTA CAPITULI", NOTULEN VAN DE KAPITTELVERGADERINGEN. 1585-1797.*

18	1585, 11 dec. - 1590, 31 juli.	1 katern
1	1590, 13 juli - 1596.	1 deel
2	1597 - 1609, 18 sept.	1 deel
3	1609, 18 sept. - 1618, 27 sept.	1 deel
4	1618, 5 okt. - 1624, 23 juni.	1 deel
5	1624, 23 juni - 1629.	1 deel
6	1630 - 1641, 1 mrt.	1 deel
7	1641, 8 mrt. - 1652, 12 mei.	1 deel
8	1652, 17 mei - 1661, 23 juni.	1 deel
9	1661, 24 juni - 1674.	1 deel
10	1675-1686.	1 deel
11	1687-1704.	1 deel
12	1705-1727.	1 deel
13	1728-1740.	

---

		1 deel
14	1741-1754.	1 deel
15	1755-1771.	1 deel
16	1772-1786.	1 deel
17	1787-1797, 26 aug.	1 deel
19	19 - 35 " <i>SCRIPTA PRIMARIA ACTORUM CAPITULI</i> ", <i>KLAD VAN DE ACTA CAPITULI. 1696-1736, 1767-1768, 1790.</i> 1696, 19 mei - 1713, 28 juni.	1 pak
20	1713, 1 juli - 1716, 16 jan.	1 omslag
21	1716, 18 jan. - 1717, 24 juli.	1 katern
22	1717, 31 juli - 1718, 26 nov.	1 katern
23	1718, 28 nov. - 1719, 6 dec.	1 katern
24	1719, 9 dec. - 1720, 20 apr.	1 katern
25	1720, 27 apr. - 1721, 20 dec.	1 katern
26	1721, 23 dec. - 1722, 14 aug.	1 katern
27	1722, 22 aug. - 5 dec.	1 katern
28	1722, 5 dec. - 1725, 4 jan.	1 katern
29	1727, 22 okt. - 1730, 27 okt.	

---

		1 katern
30	1730, [18] nov. - 1732, 9 aug.	1 katern
31	1732, 16 aug. - 1734, 17 mrt.	1 katern
32	1734, 20 mrt. - 1735, 11 okt.	1 katern
33	1735, 15 okt. - 1736, 29 dec.	1 katern
34	1767, 19 dec. - 1768, 3 apr.	1 stuk
35	1790, 20 feb. - 23 okt.	1 katern
36	"Ordinationes ex actis 1585", lijst van beschikkingen in de Acta Capituli, 1586-1604, 1610. [17de eeuw].	1 katern
37	<i>37 - 39 UITTREKSELS UIT DE ACTA CAPITULI. [17DE-18DE EEUW].</i> 1591-1646, op verzoek van plebaan [Melchior] vanden Bossche. [17de eeuw].	1 lias
38	1590-1686, met aantekeningen. [17de-18de eeuw].	1 omslag
39	1592, met aantekeningen. [2de helft 18de eeuw].	1 omslag

## II. INDICES

*40 - 42 INDICES VAN DE OPMERKELIJKE ZAKEN IN DE ACTA CAPITULI. [17DE-19DE EEUW].*

- |    |  |          |
|----|--|----------|
| 40 | 1590-1675. [eind 17de eeuw], aangevuld tot 1714.                                   | 1 deel   |
| 41 | Index op nr. 40. [18de eeuw].  | 1 katern |
| 42 | 1590-1628. [midden 19de eeuw].   | 1 deel   |
| 43 | Alfabetische onderwerpsindex (B-W) op de Acta Capituli van 1675. [eind 17de eeuw]. | 1 katern |